

Ie. Zvieriev

SOME ISSUES CONCERNING LEGAL INTERPRETATION THEORIES

The article is dedicated to the review of the issue of the essence of the main legal interpretation theories, mainly: textualism, originalism and teleological theory. The author analyses their pros and cons, and provides recommendations on their optimal combination to be used on practice.

Keywords: legal interpretation, textualism, originalism, teleological theory.

Матеріал надійшов 15.03.2015

УДК 342:340.12(477)

Кістяник В. І.

ОСОБЛИВОСТІ АРГУМЕНТАЦІЇ В СУДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

У статті подано характеристику юридичної аргументації в судах загальної юрисдикції. На основі порівняльного аналізу різних підходів визначено фактори впливу аргументів на прийняття судового рішення.

Ключові слова: судова аргументація, риторика, диспут, діалог, раціональна дискусія, складні справи, суд.

Судова аргументація (англ. *judicial reasoning*) є комплексом засобів, методів і прийомів, які використовуються учасниками судового процесу під час представлення позиції в судовому процесі, що знаходить своє відображення в певному виді судового рішення. Вона є специфічним видом юридичної аргументації. Стосовно цього канадський вчений Д. Вальтон зазначає, що аргументативні схеми є корисними для модельного міркування в юридичних справах [1]. Інший підхід, що у свою основу ставить обґрунтування судового рішення, висловлений австралійським дослідником Т. Блекшілдом, який вказує на те, що судова аргументація належить до процесу мислення, згідно з яким суддя досягає висновку як відповідного результату в справі, а також вона належить до форми письмового пояснення

процесу в опублікованому судовому рішенні. Таким чином, обґрунтування рішення суду є елементом відповідальності судді. Пояснення причин є необхідним не тільки для особи, яка прогнала справу, але й для всіх зацікавлених осіб, урядових інституцій та громадськості [2].

Важливим у цьому аспекті є прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», де, наприклад, у статті 92 вказується про те, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з такої підстави, як незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору [3].

Саме за цією характеристикою судова аргументація, яка характеризується боротьбою однієї точки зору з іншою, відрізняється від наукової

аргументації, яка має інші цілі. У науковій аргументації пояснення узагальнюються, верифікуються (підтверджуються), поєднуються, обговорюються і коректуються. В ідеалі мета всіх учасників у науковій аргументації – зробити консенсус для наукової ідеї, який базується на відповідних доказах.

Проведене дослідження доктринальних джерел стосовно судової аргументації в судах загальної юрисдикції дає змогу виокремити її особливості.

Учені Ліверпульського університету А. Вайнер, Т. Бенчкпейн і К. Аткинсон вказують на те, що процес аргументації в суді досягається в чотири стадії. Спершу потрібно визначити факти, які мають бути прийняті. Наступною стадією є ситуація, коли ми з фактів виводимо правила, які дають нам змогу розмірковувати від фактів до проміжних термінів. Деякі з них є юридичними, а деякі такими не є, що в результаті формує базис для юридичного аналізу. У третій стадії ми виражаємо аргументи, які є аплікаціями до правил, і тоді формуємо абстрактну аргументативну схему, з якої обираємо найбільш прийнятний аргумент. У кінцевому результаті необхідним є застосування цінностей до відповідної справи [4, с. 1]. Однак цей процес характерний для судів англосаксонської правової сім'ї, де переважає індуктивний підхід. Проте він різниться від прийомів аргументації, які використовуються в судах загальної юрисдикції романо-германської правової сім'ї, де превалюють дедуктивні начала обґрунтування рішення. Утім, на сьогодні є тенденція запозичення прийомів аргументації з однієї правової сім'ї в іншу.

Особливість використання аргументації в судах загальної юрисдикції також полягає в тому, що учасники судового процесу використовують такий тип аргументації, як *диспут (суперечка)*. Голландські вчені Р. Гродендорст та Ф. Єрмен відзначають те, що під час аргументації в суді така форма, як диспут, передбачає використання принаймні позиції двох сторін, які виступають у судовому процесі. Складність диспуту характеризується тим, що все-таки одна з точок зору в ньому є переважаючою [5, с. 78]. Яку аргументацію визнати більш переконливою – визначає безпосередньо суддя (одноособово чи колегіально). Рішення, яке буде прийняте, залежить від особи судді, який, з одного боку, може керуватися позитивістським підходом до вирішення справи, а з другого – винести рішення на основі цінностей верховенства права та прав людини.

Іншою особливістю аргументації в судах загальної юрисдикції є використання елементів

риторики під час побудови аргументів. Згідно з підходом Аристотеля, риторика є відкриттям усіх можливих значень переконання щодо будь-якого суб'єкта. Американські дослідники С. Вейда і К. Стулі зазначають про те, що є три типи риторичних звернень під час аргументації в суді, що фактично підтверджують аристотелівську схему. Перший тип звернення має назву «логос», що покладається на логіку чи причину. Логос часто залежить від використання індуктивної чи дедуктивної аргументації. Етос, чи етичне звернення, базується на різних етичних моментах, зокрема довірі, надійності. Своєю чергою, патос передбачає звернення до аудиторії, базуючись на певному рівні емоційної чутливості [6].

Важливим у цьому разі є фактор аудиторії, адже для того, щоб належним чином підійти до вирішення справи, недостатньо дослідити матеріали справи, треба також відчутти рівень дискусії під час судових дебатів.

Актуальним у контексті використання аргументації судами загальної юрисдикції є також *діалогічна модель*. Учені британського університету Данді Ф. Бекс і К. Рід вказують на ту обставину, що діалогічна система робить спроби захопити аспекти структурної комунікації, яка походить з комунікації загалом та лінгвістики. Діалогічна модель розглядає процес аргументації з погляду гри, де вислови співвідносяться з рухами [7, с. 2]. Використання такої моделі є важливим у контексті прийняття рішень у складних справах. Коли ми говоримо про розгляд справ у судах загальної юрисдикції, то ми повинні відзначити, що сьогодні існує система так званих «складних справ», які в західній літературі іменуються «*hard cases*». Звертаючись до особливостей їх розгляду в англосаксонській правовій системі, американський дослідник Р. Дворкін зазначає, що це справи, де результат не є чітко відомий і не впливає прямим чином із нормативно-правового акта чи прецеденту [8, с. 1057].

Іншою формою застосування прийомів аргументації під час здійснення судочинства в судах загальної юрисдикції є прийом використання так званої *раціональної дискусії*. Ґрунтовне дослідження цієї наукової проблематики здійснив німецький філософ права Р. Алексі. Він вказав на те, що правила раціональної дискусії не покладаються лише на заяви відповідно до правил логіки, але виходять за її межі й охоплюють поведінку особи, яка робить відповідні заяви. Також вони можуть бути названі «*прагматичними правилами*». Їх дотримання не гарантує

визначеність усіх результатів, але разом з тим це здійснюється в раціональному вимірі [9, с. 49]. Цей підхід можна простежити в діяльності Європейського суду з прав людини. Його судова практика стала надбанням романо-германської та англосаксонської правових систем. Це є актуальним і в Україні, адже відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [10].

Моделі аргументації в судах загальної юрисдикції потрібно розглядати в контексті романо-германської правової системи. У свою чергу, корисним є досвід англосаксонської правової сім'ї. Тут ми можемо спостерігати тенденцію, коли, керуючись індуктивною аргументацією, суди формують політику судочинства в державі. Наприклад, американські вчені П. Корлі, П. Колінз і Б. Кальвін вказують на можливість федеральних судів формувати зміст думок Верховного Суду США.

Однією з умов, коли Верховний Суд США може використовувати практику судів першої інстанції, є випадок, коли позиція суду першої інстанції була виведена авторитетним суддею. Також важливим є те, що судова аргументація нижчих судів використовується Верховним Судом, якщо судові думки першої інстанції є належним чином оприлюднені. Тоді вони можуть братися до уваги [11, с. 8].

Розгляд моделей аргументації в судах загальної юрисдикції має свої певні особливості, які відрізняються від здійснення аргументації в конституційному та адміністративному судочинстві. Професор М. І. Козюбра відзначає, що, на відміну від цивільного, господарського і кримінального судочинства, побудованого винятково на змагальності сторін, адміністративне і конституційне судочинство хоч і не відкидає елементів змагальності, проте й не зводиться до неї. У цих видах судочинства істотно, а іноді навіть вирішальне, значення має дослідницький (інколи використовується термін «інквізиційний», хоча він, з огляду на його походження, має переважно негативний відтінок) принцип [12, с. 7]. Можна дійти висновку, що особливістю аргументації в судах конституційної юрисдикції є відхід від психологічного критерію, який має вагоме значення в судах загальної юрисдикції. Переважаючим тут є раціональний зміст, і аргументація судового рішення радше базується на логічних прийомах, аніж на емоційних чи риторичних моментах. Так, відповідно

до ст. 34 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України може утворювати на своїх пленарних засіданнях тимчасові комісії для додаткового дослідження питань, пов'язаних з конституційним провадженням у справі, за участю фахівців у відповідних галузях права [13].

Схожий «інквізиційний» принцип і стосується адміністративного процесу. Підтвердженням цього є ч. 5 ст. 71 Кодексу адміністративного судочинства, де зазначається, що суд може збирати докази з власної ініціативи [14].

У теоретичному аспекті важливо відзначити працю Л. Фуллера, яка має назву «Справа спелеологів», де, базуючись на конкретних думках, судді формують свої аргументативні правила, вдаючись до різних типів праворозуміння. А. Дамато, дослідник з Університету Норвестерну, у своїй статті «Вплив теорій праворозуміння на судові рішення» відзначає важливе значення праці Л. Фуллера для загальнотеоретичного правознавства. А. Дамато вважає, що жодна з теорій, запропонована суддями, не є визначальною. Кожна думка судді оцінюється з точки зору його впливу на суспільство та відповідності цінності верховенства права. За визначенням ученого, «Справа спелеологів» якраз і належить до так званих «складних справ» [15, с. 518]. Тому в частині використання аргументації судами не слід відкидати і момент використання різних підходів до праворозуміння.

Таким чином, можна зробити такі висновки щодо судової аргументації в судах загальної юрисдикції:

- Застосування прийомів судової аргументації має поетапний характер, що зрештою впливає на вибір найбільш актуального аргументу.
- Судова аргументація, на відміну від наукової, спирається на ситуацію, коли йде боротьба думок, ідей, позицій, на відміну від випадку, коли наукова аргументація намагається зібрати інформацію та узгодити спірні позиції.
- Особливістю використання аргументації в судах загальної юрисдикції є диспут, у результаті якого суддя повинен обрати позицію, яка є найбільш переконливою.
- Оскільки аргументація базується на елементах риторики, то визначальним у цьому плані є елемент аудиторії, звертання до якої впливає на вирішення справи.
- Іншою особливістю судової аргументації є використання діалогічної моделі, що ґрунтується на різних типах судової комунікації. Значною мірою це має відношення до так званих «складних справ» («*hard cases*»).

• Особливістю судової аргументації є також використання правила раціональної дискусії, де суддя під час розгляду справи не керується відповідним приписом, наприклад застосуванням нормативно-правового акта, а враховує раціональні та позараціональні моменти, що, наприклад, відображено в практиці Європейського суду з прав людини.

• Аргументація, яка використовується в судах загальної юрисдикції, має свої відмінності

від конституційної та адміністративної, де поряд з принципом змагальності переважає значення має дослідницький принцип. Таким чином, незважаючи на різні прийоми аргументації, в судах загальної юрисдикції вирішальним є психологічно-емоційний момент, який має відмінності в порівнянні з аргументацією в судах конституційної та адміністративної юрисдикції, де переважає раціональний зміст і де аргументація рішення базується на логічних правилах.

Список літератури

- Walton D. Argument from fairness in judicial reasoning [Electronic resource] / D. Walton. – Mode of access: <http://www.dougwalton.ca/papers%20in%20pdf/12Brno.pdf>. – Title from the screen.
- Blackshield T. “Judicial Reasoning” in Tony Blackshield, Michael Coper, and George Williams (eds), Oxford Companion to the High Court of Australia (2001, reprinted 2003, online edition 2007) 373. The Companion is available online through Oxford Reference Online [Electronic resource] / Tony Blackshield. – Mode of access: <http://www.oxfordreference.com/>. – Title from the screen.
- Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19>. – Назва з екрана.
- Wyner A. Values and Baseballs: Representation of Popov v. Hayashi [Electronic resource] / Adam Wyner, Trevor Bench-Capon, Katie Atkinson ; Department of Computer Science, University of Liverpool, Liverpool, UK. – Mode of access: <http://cgi.csc.liv.ac.uk/~katie/jurix07.pdf>. – Title from the screen.
- Eerme F. H. van. Speech Acts in Argumentative Discussions: A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed Towards Solving Conflicts of Opinion [Electronic resource] / Frans H. van Eerme, Rob Grootendorst. – Mode of access: <http://books.google.com.ua/books?id=HGgDuWHK-AEC&printsec=frontcover&hl=ru>. – Title from the screen.
- Weida S. Using Rhetorical Strategies [Electronic resource] / Stacy Weida, Karl Stoley. – Mode of access: <https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/588/04/>. – Title from the screen.
- Bex F. Dialogue Templates for Automatic Argument Processing [Electronic resource] / Floris Bex, Chris Reed ; Argumentation Research Group, School of Computing, University of Dundee. – Mode of access: <http://www.arg.dundee.ac.uk/people/chris/publications/2012/comma2012templates.pdf>. – Title from the screen.
- Dworkin R. Hard Cases / Ronald Dworkin // Harvard Law Review. – 1975. – Vol. 88, № 6. – P. 1057–1109.
- Herget J. E. Contemporary German Legal Philosophy / James E. Herget. – University of Pennsylvania Press, 1996. – 155 p.
- Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>. – Назва з екрана.
- Corley P. C. Lower Court Influence on U.S. Supreme Court Opinion Content / Pamela C. Corley, Paul M. Collins, Jr., Bryan Calvin // The Journal of Politics. – 2011. – Vol. 73. – P. 31–44.
- Козюбра М. І. Моделі (типи) юридичної аргументації / М. І. Козюбра // Наукові записки НаУКМА. – 2013. – Т. 144–145 : Юридичні науки. – С. 3–8.
- Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>. – Назва з екрана.
- Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. – Назва з екрана.
- D’Amato A. The Effect of Legal Theories on Judicial Decisions / Anthony D’Amato ; Northwestern University School of Law Scholarly Commons. – Faculty Working Papers. Paper 82. – 2010.

V. Kistianyuk

THE FEATURES OF ARGUMENTATION IN COURTS OF GENERAL JURISDICTION

The article provides characteristic of legal argumentation in courts of general jurisdiction. Based on comparative analysis of different approaches, the article identifies the impacts of arguments on judicial decision.

Keywords: judicial argumentation, rhetoric, dispute, dialogue, rational discussion, hard cases, court.

Матеріал надійшов 09.04.2015